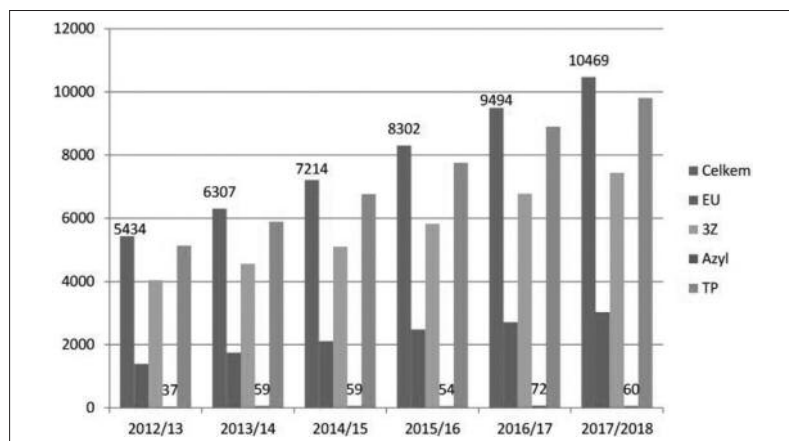

Dítě s odlišným mateřským jazykem v mateřské škole

Mgr. Kateřina Konvalinová

Něco málo ze statistických údajů MŠMT

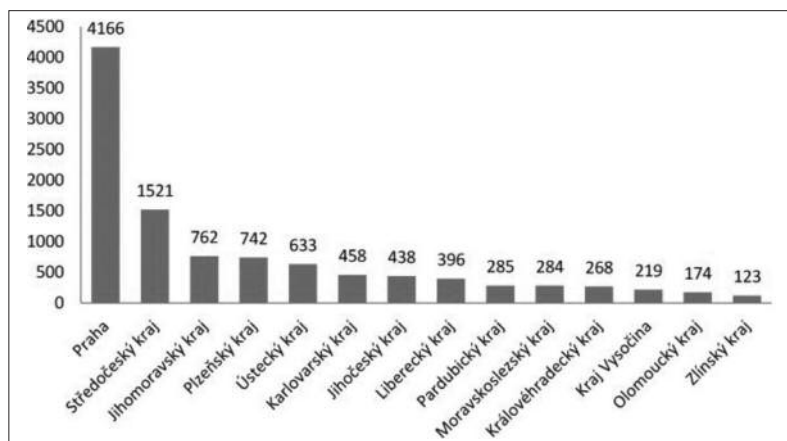
Podle průzkumů MŠMT, které na svých stránkách prezentuje Inkluzivní škola, můžeme na grafech názorně vidět rovnoměrný nárůst počtu dětí s cizí státní příslušností v mateřských školách. Největší počet těchto dětí je v Praze a Středočeském kraji.

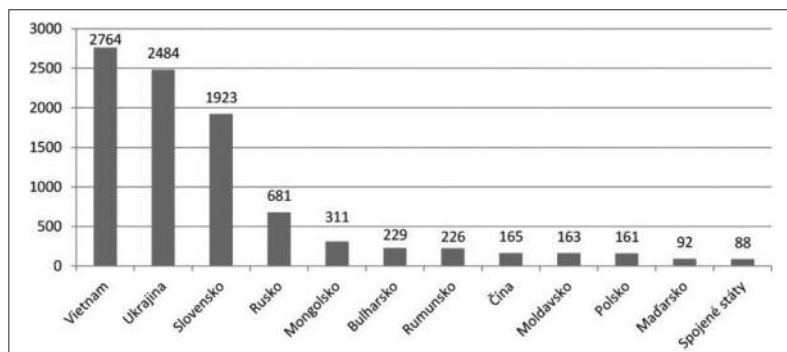
Počty cizinců v MŠ 2012–2018

ŠKOLNÍ ZRALOST a dítě s SVP: v praxi mateřské školy

Nejčastěji zastoupená občanství těchto dětí jsou: Vietnam, Ukrajina, Slovensko, Rusko, Mongolsko, Bulharsko, Rumunsko, Čína, Moldavsko, Polsko, Maďarsko, Spojené státy americké.

Počet dětí s jiným státním občanstvím v MŠ v krajích

Nejčastěji zastoupená občanství v MŠ

Velkou výhodou pro děti s odlišným mateřským jazykem (dále jen děti s OMJ) je, pokud do České republiky přicházejí již v předškolním období (čím dříve se začne, tím lépe). Nejenže se v tomto období snáze učí dalšímu jazyku, ale velmi se tím zvyšují šance na úspěch v české základní

škole. U dětí s OMJ je častý odklad školní docházky a vhodnou volbou je také přípravná třída ZŠ.

Tyto děti patří do skupiny dětí se speciálními vzdělávacími potřebami a **mají nárok na podpůrná opatření**. Neměli bychom jako pedagogové v dětech s OMJ spatřovat přítěž, ale měli bychom vidět i možnost **obohaceni třídního kolektivu**. A to jak z hlediska jazykového, tak i kulturního.

Co může pedagog udělat ještě před příchodem dítěte s OMJ?

Pokud již pedagog ví, odkud dítě pochází, může si **zjistit informace o dané zemi, jazyku i kultuře**. Rozdílné sociokulturní prostředí může vést k následnému nepochopení mezi pedagogem a žákem či mezi pedagogem a rodiči.

TIP

Pedagog také může **využít mnoha seminářů**. Např. semináře společnosti META – Jazyková podpora dětí s OMJ v MŠ. NIDV nabízí akreditovaný vzdělávací e-learningový program určený pedagogům mateřských, základních a středních škol, kteří vzdělávají žáka s OMJ. Více informací o možnosti, jak se účastnit tohoto programu, podá metodik vzdělávání na krajském pracovišti.

Pedagog by měl **přípravit na příchod žáka s OMJ nejen třídní kolektiv, ale i rodiče**. Může tak učinit na třídní schůzce, kde rodiče seznámí s příchodem nového žáka s OMJ. Může se totiž stát, že předsudky rodičů se pak přenesou na děti, které toto budou následně přenášet i do třídního kolektivu.

PŘÍKLAD

Ve třídě jsme měli dva chlapce z Nigérie. Nikdo ve třídě s nimi neměl problém. Děti odlišnost zanedlouho přestaly vnímat. Jednoho dne ale při hře jeden žák začal pokřikovat, že si s „černou hubou“ hrát nebude. Když jsme se ho pak individuálně na toto ptali, vyšlo najevo, že to doma říká tatínek.

Jak jsem již psala výše, je důležité vysvětlit rodičům, že je **třeba brát tohoto žáka jako obohacení třídního kolektivu**. Žijeme v době multi-kulturní společnosti, ve které se naše děti budou čím dál častěji setkávat s cizinci. Musíme je tedy naučit, jak s tím pracovat, jak v tom hledat příležitosti. Vždyť i my rádi cestujeme nebo chceme, aby naše děti třeba jednou odcestovaly na studijní pobyt do zahraničí. A jistě bychom nechtěli, aby se tam cítily jiné a ostrakované, ale naopak bychom byli rádi, kdyby byly přijaté bez jakýchkoli předsudků.

A podobným způsobem **připravíme na příchod žáka s OMJ i třídní kolektiv**. Zkusíme jim přiblížit, jaké to asi je, když přijde dítě s OMJ do nového kolektivu, kde neovládá jazyk: „*Představte si, děti, že k nám přijde nový kamarád. A ten kamarád za námi přijel z velké dálky. Už jste někdy byly někde hodně daleko? Ano? A když jste byly v zahraničí, mluvili tam lidé stejným jazykem jako my? Ne? A rozuměly jste jim? Nerozuměly, že? A líbilo se vám, když se vás na něco ptali a vy jste nerozuměly? Nelíbilo...*“ Můžeme také na děti i sami chvíli mluvit v cizím jazyce, aby si na vlastní kůži zkusily, jaký je to pocit.

Jistou důležitostí může pedagog v dětech vzbudit i tím, že je pověří starostí o nového kamaráda. Může vybrat každý den jedno dítě **jako tzv. patrona**, který se o nového kamaráda bude starat. Bude mu ukazovat, vysvětlovat a pomáhat při běžných činnostech v MŠ.

TIP Existuje i **metoda persona dolls** a pro práci s ní jsou pořádána školení akreditovaná MŠMT. **Jsou to panenky, které učí děti, jak reagovat na předsudky, učí je empatii, vyjádřit své pocity, jednat fair play**. Tyto panenky fungují jako prostředník mezi pedagogem a dětmi. Každá panenka má svůj životní příběh. Buď pochází z chudého prostředí, nebo má odlišnou barvu pleti, je na vozíku, nebo v našem případě by panenka mohla mít odlišný mateřský jazyk.

PŘÍKLAD

Já jsem pro děti vytvořila na hraní několik jednoduchých panenek dětí kolem světa. Můžeme je nazvat např. diversity dolls. Děti seznámíme s tím, že na světě žije mnoho lidí. Mluví různými jazyky, mají např. odlišnou barvu pleti, vlasů. Nosí jiné oblečení. Ale stále jsou to stejné děti jako my.

Dalším velmi důležitým bodem, který je třeba vykonat, je **domluvit si úvodní setkání s rodiči žáka s OMJ**. Pokud alespoň jeden z rodičů ovládá český jazyk, máme práci ulehčenou. Protože si veškeré informace dovedou přeložit. Pokud ale nastala situace, kdy ani jeden z rodičů český jazyk neovládá, **musí mateřská škola využít služeb tlumočnicka**.

V tomto případě lze využít příslušného krajského koordinátora NIDV – podpory pedagogických pracovníků pro práci s dětmi cizinci. Zde pomohou s tlumočením či překladem důležitých formulářů potřebných k zápisu do MŠ a dalších důležitých informací pro rodiče. Veškeré tyto služby NIDV poskytuje zcela zdarma. Dále na jejich stránkách můžeme stáhnout již **připravené formuláře**, které jsou potřebné pro MŠ (např. evidenční list, plná moc, žádost o přijetí dítěte do MŠ...) a které zde naleznete přeloženy do několika zahraničních jazyků.

TIP

Nesmíte opomenout domluvit se s rodiči, **jakým způsobem budete společně komunikovat**. Zda je pro ně vhodnější zaslat důležité informace SMS, e-mailem, nebo určit v šatně jednu nástěnku, kterou rodiče budou sledovat. Jelikož pedagog není chodící slovník, není možné, aby rodičům překládal veškeré informace do jejich rodného jazyka. Co kdyby se ve třídě sešlo více dětí s odlišným OMJ? To by pak musel překládat informace hned do několika různých jazyků. Domluví se tedy s rodiči, že **informace**, které budou dostávat zvolenou formou, na které se dohodli, si **rodiče sami přeloží**. Pokud se bude jednat o něco velmi důležitého, co nelze sdělit jednoduchou formou přes SMS, e-mail či na nástěnku, domluví si společně další schůzku s tlumočnickem nebo pedagog využije možnosti překladu.

!

Dítě s OMJ nastoupilo do MŠ – adaptace je třeba

Každá mateřská škola má svůj adaptační plán pro nově příchozí děti, aby byl co nejlépe usnadněn vstup dítěte do MŠ. Toto vše s rodiči učitelka probere na úvodní schůzce.

Pro dítě, které se ocitá v jazykově odlišném prostředí, je tento pobyt velmi stresující a namáhavý. **Dítě s OMJ se musí daleko více soustředit** než jeho spolužák, který český jazyk ovládá. Je také snadněji unavitelné. Proto **je třeba začínat pomalu a postupně**.

První dny mohou rodiče přijít do MŠ společně s dítětem a pobýt s ním ve třídě. Seznámí dítě s pedagogy, prohlédnou si společně školku, třídu, vysvětlí, kde bude jeho místo v šatně, značka apod. **Pedagog by se měl s rodiči domluvit i na správném oslovování dítěte**. Často se u cizinců, zejména vietnamské národnosti, stává, že dítě doma oslovují jiným jménem, než má uvedené v dokladech. První týden může dítě přicházet do MŠ např. jen na pár hodin dopoledne. Postupně se jeho pobyt v MŠ bude prodlužovat. Také se doporučuje **dát dítěti do MŠ oblíbenou hračku**, která mu při adaptaci v cizím prostředí může pobyt ulehčit.

TIP Je také velmi užitečné, když si pedagog připraví **komunikační kartičky**, na kterých jsou jasné **obrázky např. základních činností v MŠ** (jít na záchod, umýt si ruce, jíst, pít, smrkat, hrát si...). Ty může předat rodičům již na první úvodní schůzce, ještě před nástupem dítěte do MŠ. Velká výhoda je v tom, že rodiče v klidu doma dítěti vysvětlí, co která kartička znamená, a naučí je dítě používat. Po příchodu do MŠ, kdy dítě neumí svou potřebu sdělit v češtině, ukáže pedagogovi danou kartičku. Stejným způsobem pak s dítětem může komunikovat i pedagog, když po něm požaduje nějaký úkon. Ukáže mu jednoduchou kartičku, kterou slovně dovede.

S dítětem si může pedagog vytvořit také **obrázkový denní režim**. Způsobů, jak ho vytvořit, je mnoho a kreativité pedagoga se meze nekladou. Například může dítě nafotit při jednotlivých denních činnostech

a z těchto fotografií připravit nástěnku s denním režimem. Dítě pak podle sledu kartiček vidí, že např. po hře se půjde na svačinu apod. Kartičky lze stáhnout i na internetu či si je sám pedagog nakreslí. Kartičky s obrázky je možné dávat na magnetickou tabuli, kde si dítě splněné činnosti dává stranou a vidí tak, co již splnilo a co ho naopak ještě čeká. Také mohou být obrázky na suchý zip, mohou být nakresleny jednoduchou formou na A4 a zalaminovány a dítě si jednotlivé činnosti, které již proběhly, přeškrtně stíratelným fixem.

Jak již bylo zmíněno výše, může učitelka pověřit někoho ze spolužáků, který se daný den stane patronem žáka s OMJ a bude mu při dění ve třídě pomáhat.

Jelikož žák nerozumí slovním pokynům pedagoga, napomáhá mu pedagog i tím, že se snaží **dodržovat pravidelný denní režim**. Jasně signalizuje jednotlivé činnosti v MŠ. Opět pomůže, když jsou pravidla třídy zpracovaná graficky.

Dítě s OMJ by pedagog neměl do činností nutit. Když se bude chtít zapojit, zapojí se. Pokud bude chtít sedět a jen se dívat, nebude mu v tom pedagog bránit. Důležité je **poskytnout dítěti i pocit, že je úspěšné**, že se mu daří, a proto by měl chválit i velmi malé pokroky či snahu dítěte vyjádřit své potřeby. Pokud se ve třídě sejde více dětí se stejným mateřským jazykem, může pedagog ze začátku využít i toho, že mu kamarád, který již např. ovládá základy češtiny, vysvětlí pokyny pedagoga v mateřském jazyce. Ze své vlastní praxe ale vím, že je to pak dobré postupně omezovat.

PŘÍKLAD

Ve třídě byly dvě děti s OMJ. Obě byly z Ukrajiny a byly stejně staré. Holčička měla větší snahu komunikovat v češtině než chlapec. Neměla problém si hrát s jinými dětmi, které mluvily česky. Chlapec naopak. S českými dětmi si nehrál, mluvit česky nechtěl a vyhledával pouze společnost ukrajinské spolužačky. Pokud holčička nebyla v MŠ, nevěděl si rady a s nikým si nehrál. Hodně se na spolužačku, která měla stejný mateřský jazyk jako on, upnul. Bránilo mu to v seznamování s ostatními spolužáky a neměl snahu ani potřebu učit se česky.

Jazyková podpora dítěte s OMJ v MŠ

V běžném dni MŠ

TIP Pedagog si pro komunikaci s dítětem vytvoří komunikační kartičky, kde jsou graficky znázorněny základní pokyny, potřeby apod. Pokud pedagog mluví s dětmi, musí si uvědomit, že je mezi nimi i dítě, které mu nerozumí. Proto by měl **mluvit nahlas, pomalu, srozumitelně artikulovat a doprovázet svou řeč výraznými gesty, předváděním a mimikou**. Pozor by si měl dát i na intonaci. Aby dítě jasně rozlišilo, zda pedagog něco oznamuje, či se ptá. Věty, které pedagog používá např. k pokynům, by měly být jednoduché a ve stále stejné formě a měl by se vyvarovat zdvořnlín. Tedy místo: „*Zlatička, zavřete pusinky a začněte uklízet hračky,*“ zvolit jednoduché a jasné sdělení: „*Ticho, děti, uklidte si hračky.*“

Pedagog by si měl ověřit, zda mu dítě porozumělo a sdělení mu zopakuje.

Pokud dítě má snahu mluvit v českém jazyce, neupozorňuje ho pedagog na chybu, ale zopakuje po něm slovo či větu ve správném tvaru. Také by měl vysvětlit i ostatním dětem, že se kamarád naší řeč stále učí, a proto by mu měly pomáhat a neposmívat se mu, pokud něco řekne špatně. Protože ostatní děti třeba zase neumí správně některé hlásky a taky se jim nesmějeme. **Jsme tu společně od toho, abychom se to naučili.**

V běžném dni, kdy se pedagog věnuje celé třídě, tedy velkému počtu dětí, se najde i chvilka, kdy se může **věnovat individuálně pouze danému dítěti**. Např. při volné hře si k němu může sednout a pojmenovat mu zvířátka, se kterými si hraje. V šatně, když se děti převlékají, pojmenuje oblečení, které si právě obléká, apod. **Nachází chvílky, kdy mu může nenásilně pomoci s pojmenováním běžných věcí.** Činnosti hodně komentuje a vysvětluje.

Individuální podpora v MŠ

Pokud má pedagog ve třídě k ruce asistenta pedagoga, je to velká pomoc. **Asistent může s dítětem pracovat individuálně**, zatímco pedagog pracuje se zbytkem třídy.

PŘÍKLAD

U nás ve třídě to funguje tak, že jednou či dvakrát týdně si asistentka pedagoga, která prošla školením, jak pracovat s žáky s OMJ, bere tyto žáky na cca 15 minut do speciální místnosti v MŠ, kde s nimi individuálně trénuje jejich jazykové znalosti. Také těmto dětem společně s učitelkou vede složku, do které zakládá zprávy o dítěti, pracovní listy dítěte, obrázky apod.

Asistent pedagoga, který takto individuálně pracuje s dítětem s OMJ, si může **vést s dítětem i sešit**, do kterého si lepí např. obrázky slov, která společně probrali. Dítě vidí, co již umí. Když je chvílka, může si společně s asistentem nebo pedagogem podle obrázků slovní zásobu zopakovat. Aby dítě mělo zájem takto se učit nový jazyk, **je třeba vymyslet pro dítě systém motivace**. Mohou to být razítka či nálepky, které si do sešitu může lepít apod.

TIP

Sešit je tedy dobrou zpětnou vazbou i pro rodiče, kteří vidí, co se jejich dítě ve školce naučilo. **Pedagog ale nemůže očekávat, že rodiče**, kteří neovládají český jazyk, **budou s dítětem doma trénovat**. Ani by to nebylo vhodné, jelikož **nejsou pro dítě dobrým mluvním vzorem**. Pokud mají rodiče zájem, pořádají se při školách i odpolední kurzy pro děti cizince, při nichž bývá často využívána například **metoda Kikus**.

Nejčastější problémy

I když se pedagogové snaží a využijí všechny možnosti, aby dítěti s OMJ usnadnili vstup do MŠ, mohou i tak nastat problémy.

PŘÍKLAD

Shodou náhod se nám ve třídě sešly dvě nigerijské rodiny. Jedna se dvěma chlapci, druhá se dvěma chlapci a jednou dívkou. U obou rodin jeden z rodičů alespoň zčásti ovládal český jazyk. Jejich mateřský jazyk byl igbo (nigerijský jazyk) a angličtina. Ze začátku, abychom to rodičům i dětem ulehčili, snažili jsme se vše překládat do angličtiny. Bylo to pro nás opravdu náročné. První rodina se velmi snažila, maminka se dokonce začala učit česky. Syn byl bezproblémový. U druhé rodiny, kde český jazyk ovládal pouze otec, jsme nejčastěji přicházeli do kontaktu s matkou, se kterou se i v angličtině dalo velmi špatně domluvit. Matka nejevila o školní informace zájem. S dětmi byly velké výchovné problémy, kdy docházelo k záchvatům vzteku a ohrožovaly jak učitelky, tak i ostatní spolužáky. Zprvu jsme při těchto záchvatech kontaktovali telefonicky rodiče. Domluva byla složitá a matka nám pouze sdělila, abychom dětem „dali na zadek“. Když jsme jí vysvětlili, že toto u nás nelze, vyzvedla si děti až za několik hodin po uskutečněném telefonátu. Mezitím ale jedno dítě se záchvatem vzteku zaměstnalo i dvě dospělé osoby. Vyčerpávající to bylo jak pro učitelky, tak pro ostatní děti. Neustálé telefonáty a domluvy s rodiči nepomohly, a tak jsme se obrátili na OSPOD. I zde měli s rodiči problém. Sjednali jsme si tedy přes organizaci META tlumočnicka a společně s maminkou a zaměstnankyní OSPODU jsme si domluvili schůzku. Maminka se tvářila, že ji celá záležitost velmi obtěžuje. Ani po schůzce, kdy jsme si všechno vysvětlili, se problémy nelepšily. Zkoušeli jsme opravdu všechno. Problém se vyřešil až následným odstěhováním rodiny do zahraničí.

Proto pokud se vám něco nedaří, někdy to opravdu není v našich silách, ať se snažíme sebevíc a zkusíme cokoli.

Pomůcky a hry

Obrázek je velmi vhodnou pomůckou pro rozvoj jazyka. **Děti díky obrázkům lépe porozumí a povzbuzují je k hovoru.**

Jak můžeme s dětmi pracovat s obrázky: Pedagog dítěti pojmenuje předměty na obrázcích a dítě to po něm zopakuje. Dítě vyhledává předměty na obrázcích podle zadání pedagoga. Dítě pojmenovává předměty na obrázcích. Porovnává, co do obrázků nepatří. Sestavuje chronologicky sérii obrázků apod. Vhodná jsou pexesa, leporela, obrázkové slovníky, logopedické publikace s obrázky.

TIP

Hra na obchod: Pedagog je prodavač, dítě nakupuje. Pojmenovává jednotlivé potraviny a další předměty, které pedagog prodává.

Hra na ozvěnu: Pedagog řekne slovo, dítě ho po něm zopakuje.

Vrána: Pedagog říká říkanku: „*V naší školce byla vrána, na okénku seděla. Povězte mi, děti, co např. ve třídě, v jídelně... viděla?*“ Děti jmenují, co mohla vrána vidět.

Zahradník: Pedagog říká říkanku: „*Mám já velkou zahradu, znám v ní každý kout, pojd' si ke mně, Zuzanko. něco utrhnout.*“ Dítě přijde k pedagogovi a vybere si z obrázků ovoce, zeleniny, květin a pojmenuje, co si na zahradě utrhlo. Může dále popsat, jakou to má barvu, co se s tím dělá apod.

Literatura

- Meta, o.p.s.: ŠKOLNÍ ROK 2017/2018 – MATEŘSKÉ ŠKOLY: Složení žáků v MŠ dle státního občanství. In: *Inkluzivní škola.cz* [online]. 2018 [cit. 2019-01-26]. Dostupné z: https://www.inkluzivniskola.cz/sites/default/files/uploaded/ms_2017-2018.pdf
- NIDV – formuláře a metodiky ke stažení: <http://cizinci.nidv.cz/metodiky/>
- NIDV – tlumočení a překlady: <http://cizinci.nidv.cz/tlumoceni-a-preklady/>
- Semináře META: Více info na webu nebo na e-mailu: vzdelavani@meta-ops.cz
- Školení persona dolls: <https://www.varianty.cz/projekty/57-persona-dolls-panenky-s-osobnosti>